

Biotopu direktīvas I pielikuma biotopu autobiogrāfijas

Teksta autores: Lauma Vizule – Kahovska, Linda Uzule
Fotogrāfiju autori: Agnese Priede, Andris Soms, Dainis Ozols
Dizains: Emīls Mortūjevs
www.LatViaNature.lv

Latvijas daba ir mūsu vērtība, lepnumis un mājas. Tā ir latvieša spēka avots. Daba ir ne tikai skaista, bet arī gudra. Dabas procesi un to mijiedarbība ir unikāla. Upe izgrauž sev jaunu ceļu un izveidojas vecupe. Ezers aizaug un izveidojas purvs. Purvā veidojas kūdras plīsums un izveidojas jauns ezers. Upe uztur palieņu zālājus, bet, aizaugot zālājam, rodas mežs. Dabā viss ir smalkām saitēm saistīts. Svarīgi neizjaukt gadu tūkstošos izveidoto līdzsvaru. Cilvēks ir dabas sastāvdaļa, tādēļ tam jāizturas ar pietāti un cieņu pret to.

Īpaša nozīme Latvijas dabā ir ES nozīmes biotopiem - izcili vērtīgām, bioloģiski daudzveidīgām dzīvotnēm. No Biotopu direktīvas* I pielikumā minētajiem ES nozīmes biotopiem Latvijā ir sastopami 59 sauszemes, saldūdeņu un iesālūdeņu biotopu veidi, kas pārstāv sešas biotopu grupas - jūras piekraste, smiltāji un virsāji, saldūdeņi, zālāji un krūmāji, purvi un avoti, atsegumi un alas, meži, kā arī divi jūras biotopi.

Dabas vērtību saglabāšana ir ieguldījums iedzīvotāju veselībā, labklājībā un visas tautsaimniecības veselīgā pastāvēšanā - tā nav iespējama bez dabas vērtībām un ekosistēmu pakalpojumiem. Visiem 59 sauszemes, saldūdeņu un iesālūdeņu biotopiem LIFE Integrētā projekta "Natura 2000 aizsargājamo teritoriju pārvaldības un apsaimniekošanas optimizācija" jeb *LatViaNature* ietvaros tiek noteikti divu līmeņu - valsts un Natura 2000 teritoriju aizsardzības mērķi. Savukārt diviem jūras biotopiem aizsardzības mērķi tiek noteikti projekta "Jūras aizsargājamo biotopu izpēte un nepieciešamā aizsardzības statusa noteikšana Latvijas ekskluzīvajā ekonomiskajā zonā" jeb *LIFE REEF* ietvaros.

Natura 2000 teritoriju līmeņa aizsardzības mērķi tiek noteikti katram biotopam katrā Natura 2000 teritorijā. Tie nākotnē būs būtiska dabas aizsardzības plānu sastāvdaļa. Savukārt valsts līmeņa aizsardzības mērķi ir viena skaitliski izteikta references vērtība katram biotopam, kas apraksta vēlamo aizsardzības stāvokli valstī. Tie tiks integrēti nacionālajos biotopu aizsardzības plānos un kļūs par atskaites punktu biotopu labvēlīga aizsardzības statusa nodrošināšanai.

Lai zinātu, ko un cik daudz vēlamies saglabāt, ir jāspēj sniegt konkrētas un skaitliskas atbildes - kas, kur, cik daudz, kādā kvalitātē Latvijā ir sastopams, un cik daudz no pašreizējām dabas vērtībām vēlamies saglabāt nākotnē. Svarīgi ir atcerēties, ka mums nekas nepieder. Mēs to esam mantojuši no iepriekšējām paaudzēm un tā ir mūsu atbildība gādāt, lai arī saviem bērniem un mazbērniem dotu iespēju turpināt baudīt Latvijas dabas bagātības.

* Padomes direktīva 92/43/EEK (1992. gada 21. maijs) par dabisko dzīvotņu, savvaļas faunas un floras aizsardzību

Jūras piekraste, smiltāji un virsāji

Latvijā sastopami 18 ES nozīmes aizsargājamo piejūras, iekšzemes kāpu un virsāju biotopi. Piekraste ir skarba un mūžam mainīga. Piekraistes biotopi var būt ilglaicīgi - veidojušies 20 vai pat 100 un vairāk gadu garumā, un arī dinamiski un īslaicīgi, kad tie eksistē tikai dažus mēnešus vai gadus. Uzpūš stiprāks vējš un piekrastes pasaule ir mainījusies. Starp sauszemi un jūru notiek nemītīga cīņa - ūdens un vēja spēka ietekmē sauszeme vietām atkāpjas, bet vietām pieaug klāt. Piemēram, 37 m augstā Pūsēnu kāpa ir izveidojusies laika posmā no 1785. g. - 1835. g., kad zem smiltīm tika apraktas ap 80 mājas.

“Randu plavas” ar piekrastes plavu un lagūnu kompleksu, “Vidzemes akmeņainā jūrmala” ar sarkanajām klintīm un Lauču akmeni, “Piejūra” un “Ragakāpa” ar ainaviskajiem priežu mežiem, “Pāvilosta pelēkā kāpa” ar Latvijā platāko pelēko kāpu, ir vien dažas no Natura 2000 teritorijām, kur vērot piekrastes daudzveidību.

Jūras plašums cilvēkus ir uzrunājis vienmēr. Tās neizmērojamās tāles ir iedvesmas avots daudzu radošo profesiju pārstāvjiem - gleznotājiem, dzejniekiem un komponistiem. Kur katrs latvietis vēlas pavadīt kaut dažas dienas vasarā? Protams, ka jūras piekrastē. Bet piekrasti var baudīt ne tikai vasarā. Tā ir brīnišķīga pastaigu un relaksācijas vieta visu cauru gadu. Maģisks ir brīdis, kad saule ik vakaru grimst jūrā. Tikpat aizraujošs skats vērojams rītos, saulei no jūras iznirstot. Pēc stiprākām vētrām var doties dzintaru medībās, bet pavasarī un rudenī vērot putnu migrāciju. Izcilāku vietu par Kolkas ragu, kur nodoties putnu vērošanai, atrast ir grūti.

1230 Jūras stāvkrasti

2130 Ar lakstaugiem klātas pelēkās kāpas

Saldūdeņi

Saldūdeņi aizņem 2,4% no Latvijas teritorijas. Tie var būt sīki kā piemājas strauti, kur bērnībā ķerām kurkuļus, un lieli kā mūsu likteņupe Daugava, mazi kā purva akacis un apjomos diženi kā Rāzna, Latgales jūra. Taču visi - vienlīdz nozīmīgi. Latvijā sastopami septiņi ES nozīmes saldūdeņu biotopi.

Latgali ne velti sauc par zilo ezeru zemi, jo no vairāk kā 2000 Latvijas ezeru ap 40% atrodas Latgales un Augšzemes augstienēs. Latgale ir īpaša ne tikai ezeru skaita ziņā, bet arī ezeru daudzveidības ziņā, slēpjot sevī Latvijas tīrākos un dzidrākos ezerus. Tur atrodams dziļākais ezers - Drīdzis, salām bagātākais ezers - Ežezers, lielākais ezers - Lubāns, dzidrākais ezers - Sventes ezers un retām sugām bagātākais ezers - Sīvers.

Latvijas teritorijā plūst ap 12,5 tūkstoši lielāku un mazāku upju un strautu, kuru kopējais garums sasniedz 37,5 tūkstošus kilometru - tas ir gandrīz tikpat daudz, cik Zemes garākās paralēles jeb Ekvatora garums. Vidzeme ir Latvijas izcilāko straujteču glabātāja. Vai zināji, ka Gauja ir vienīgā no lielajām upēm, kas sākas un beidzas Latvijā? Tai kopā ir vairāk nekā 50 lielākas un mazākas pietekas - Amata, Raunis, Līgatne, Skaļupe, u.c. Agrāk Vidzemes upēs plaši bija sastopamas pērlenes, kas tika intensīvi izmantotas Zviedrijas galma vajadzībām. Mūsdienās upes, kurās vēl joprojām atrodamas pērlenes, sastopamas pavisam niecīgā skaitā, tādēļ tās ir īpaši sargājamas.

Ūdeņi ir Zemes asinsrite, tie ir visas dzīvības pamatā. Ne velti senie ciemati ir veidoti pie upēm un ezeriem. Arī Latvijā ir zināmas senās mednieku un zvejnieku apmetnes pie Siliņupes un Burtnieku ezera, joprojām apskatāma Āraišu ezerpils. Ūdeņi dāsni dāvā dažādas atpūtas iespējas - makšķerēšana, laivošana, supošana, peldēšanās utt. Nekas tik labi nespej nomierināt satrauktu prātu kā ūdens skaņa - ūdens klātbūtnes tuvums ir gluži kā meditācija.

3260 Upju straujteces un dabiski upju posmi

3150 Eitrofi ezeri ar iegrimušo ūdensaugu un peldaugu augāju

Zālāji un krūmāji

Latvijā sastopami 11 ES nozīmes zālāju un krūmāju biotopi. Dabiskie zālāji ir Latvijas visstraujāk zūdošā dabas bagātība - pirms 100 gadiem tie aizņēma 30% no Latvijas teritorijas, bet mūsdienās tie sastopami vairs tikai 0,9% jeb 60 000 ha. No visas valstī esošās lauksaimniecībā izmantojamās zemes ES nozīmes zālāju biotopi veido tikai 3,4%. Vislielākās zālāju biotopu platības sastopamas Austrumlatvijā - Vidusgaujas zemienē, Alūksnes augstienē, Austrumlatvijas zemienē un Vidzemes augstienē.

Dabiskie zālāji sugu daudzveidības ziņā ir pasaules superekosistēmas - uz mazu laukuma vienību tajās ir lielāks sugu piesātinājums nekā izslavētajos tropu lietus mežos, kas ieguvuši pasaules bioloģiski daudzveidīgākās ekosistēmas titulu. Latvijas izcilākajos dabiskajos zālājos vienā kvadrātmetrā draudzīgi spēj sadzīvot pat 50 un vairāk augu sugas. Kopumā Latvijas dabiskajos zālājos sastopamas vairāk nekā 500 augu sugas - tā ir trešā daļa no kopējās Latvijas florās. Tie ir barošanās un ligzdošanas vieta putniem un mājvieta vienai trešdaļai Latvijā sastopamo bezmugurkaulnieku sugu.

Gandrīz divas trešdaļas ES nozīmes zālāju biotopu atrodas ārpus Natura 2000 aizsargājamo dabas teritoriju tīkla. Savukārt no Natura 2000 teritorijām lielākās zālāju biotopu platības atrodas dabas liegumā "Lubāna mitrājs" un dabas parkos "Svētes paliene", "Dvietes paliene" un "Kuja". Izcilākos Latvijas dabiskos zālājus glabā dabas parks "Abavas senleja", aizsargājamo ainavu apvidi "Ziemeļgauja" un "Augšdaugava", dabas liegumi "Užavas augštece", "Sitas un Pededzes paliene", "Mugurves pļavas" un "Liepājas ezera" Vitiņu pļavas.

Ja daudzas citas ekosistēmas ļoti labi jūtas bez cilvēka klātbūtnes, tad dabisko zālāju pastāvēšanai cilvēka palīdzīgā roka ir ļoti nepieciešama. Ja zālājus nepļauj vai nenogana, tie lēnām pārvēršas par mežu, tādēļ nepieciešama mērena un regulāra to apsaimniekošana, lai arī pēc 10, 50, 100 un vairāk gadiem mums un mūsu bērniem Līgo vakarā būtu iespēja sapit Jāņu vainagu.

6270* Sugām bagātas ganības un ganītas pļavas

6410 Mitri zālāji periodiski izķūstošās augsnēs

Purvi un avoti

Latvijā sastopami astoņi ES nozīmes purvu un avotu biotopi, kas kopumā aizņem 2,6% no Latvijas teritorijas. Tie ir ļoti dažādi - zāļu purvi, tajā skaitā kaļķaini zāļu purvi, pārejas purvi un augstie jeb sūnu purvi. Varam pamatoti lepoties, ka Austrumlatvijas zemienē esošais Teiču purvs ir viens no lielākajiem neskartajiem sūnu purviem Baltijā. Bet bez purkiem ir arī avoti un avoksnāji, kas ir tikpat nozīmīgas mitrāju ekosistēmas un veidojas vietās, kur zemes virspusē izplūst pazemes ūdeņi. Daudzi avoti gan senatnē, gan mūsdienās ir nozīmīgas ūdens ņemšanas vietas. Ar sērūdeņradi bagātie minerālūdeņi un dūņas jau izsenis plaši izmantotas dziedniecībā. Arī mūsdienās joprojām tiek izmantotas Ķemeru un Baldones apkārtnē iegūtās dūņas. Bet saldūdens kaļķiezi, sauktu arī par šūnakmeni, agrākos laikos plaši izmantoja būvniecībā.

Purvi veidojas ļoti lēni - Latvijas purvos gadā vidēji uzkrājas tikai divu milimetru biezus kūdras slānis. Tajos ir skarba dzīves vide, kurā dzīvot var tikai paši stiprākie - tie, kas nebaidās dažādu grūtību (liels mitruma daudzums, zems pH, maz barības vielas). Augi, kas par savu mājvietu izvēlējušies purvus, ir īsti cīnītāji. Priedīte, kas savos apkārtmēros nepārsniedz cilvēka delnu, var būt pat 100 un 200 gadus veca.

Purvus vienmēr klājis noslēpumainības plīvurs - tie ir gan nedaudz mistiski, gan biedējoši. Cilvēki jau izsenis purvus uzskatījuši par mitiskām vietām, un kā nu ne, ja tajos sagūluši Velnezeri un Bezdibēņa ezeri. Varbūt tiešām purvos dzīvo velns?

Purvi ir arī lieliska rekreācijas vieta - ikviens ir baudījis Lielā Ķemeru tīreļa gleznainās ainavas, soļojot pa purva laipām. Tāpat supošana purvu ezeros un lāmās iegūst arvien lielāku popularitāti. Un purvā sagaidīts saullēkts - tas ir citur neredzēts skaistums. Bet vēl taču ir arī ogošana - dzērvenes, mellenes, zilenes, lācenes, brūklenes - tās visas ir purva lielās bagātības!

7110 Aktīvi augstie purvi

7230 Kaļķaini zāļu purvi

Atsegumi un alas

Atsegumi un alas ir vismazākā biotopu grupa - neskatošies uz to, ka Latvijā ir apmēram 3000 iežu atsegumu un vairāk nekā 300 alu, tie kopā veido tikai 0,0006% no Latvijas teritorijas jeb 56 ha. Latvijā sastopami tikai trīs ES nozīmes alu un atsegumu biotopi.

Mums Latvijā ir viskrāšņākie devona smilšakmeņu atsegumi Eiropā! Ikviens no mums ir skatījis atsegumus "Gaujas Nacionālajā parkā", kas spēj aizraut ar savu varenumu un spēku. Te redzams Sietiņiezis - lielākais balto smilšakmeņu atsegums Baltijā, gleznainais Zvārtes iežis, kā arī sūnām apaugušās Līču - Laņģu klintis. Šeit atrodas arī divas trešdaļas no Latvijā zināmajām alām, no kurām vispopulārākā, protams, ir Gūtmaņa ala. Amatas ģeotaka vienkopus atklāj tik daudz iežu un krauju, ka ne uzskaitīt! Smilšakmens atsegumi visbiežāk sastopami Gaujas, Salacas un Abavas krastos, bet karbonātisko pamatiežu atsegumi visvairāk atrodas Daugavas ielejā. Vai zināji, ka Latvijā ir arī pazemes ezeri? "Vejiņu pazemes ezeri" ir vienīgā smilšakmens ala Baltijā, kur avoti ir izskalojuši pazemes tukšumus, kā rezultātā radušies iebrukumi, izveidojot pazemes gaiteni ar avotstrautu. Un "Riežupes smilšu alas" ir garākais māksligi raktais alu labirints Latvijā. Noteikti jāmin arī daudzās upuralas, kas ir būtisku arheoloģisko liecību glabātājas. Tāpat alas ir neaizstājama mājvieta sikspārņiem.

Ir ģeoloģiskie objekti, kas ir noslēpušies no ierastajām tūristu takām, vēl citi - zuduši kā Staburags, kas tagad slēpjas Daugavas dzelmē, vai iznīcināti cilvēku nolaidības un muļķības dēļ. Staburaga mazais brālis "Raunas Staburags" gan vēl ir redzams visā savā godībā Rauņa krastā, un avots, kas plūst tam pāri, turpina to audzēt arī mūsdienās...

Alas un atsegumi patiesībā ir ļoti trauslas ekosistēmas, tādēļ pirms atstāj savas pēdas, ieskrāpējot "es te biju", padomā divreiz vai pat vēl vairākas reizes.

8220 Smilšakmens atsegumi

8310 Netraucētas alas

Meži

Latvija ir mežiem bagāta valsts - meža zemes sastopamas vairāk nekā trīs miljonu hektāru platībā, no kurām 10% aizņem ES nozīmes mežu biotopi, kas bioloģiskās daudzveidības ziņā ir Latvijas izcilākā mežu daļa. Latvijas meži ir ļoti daudzveidīgi - tajos vietu atraduši gan sausi priežu meži, gan lekni egļu meži, gan nabadzīgi purvaini meži, gan bagātīgi platlapju meži, gan ciņiem klāti melnalkšņu staignāji. Kopumā Latvijā sastopami 12 ES nozīmes mežu biotopi.

Mežs - tas nav tikai koksnes resurss, bet īsta dzīvības un daudzveidības laboratorija. Maldās tie, kas domā, ka meža lielākā daudzveidība saistīta ar stalti augošajiem, dzīvajiem kokiem. Mirušie koki (sausokņi, stumbeni, kritalas) patiesībā ir dzīvāki par dzīviem - tajos čum un mudž dažādas dzīvās radības. Ar mirušo koksni ir saistīts ievērojami lielāks sugu skaits nekā ar dzīvajiem kokiem, tādēļ ne velti kritala izpelnījās to godu būt par 2023. gada dzīvotni. Bet mirusī koksne daudz lielākā daudzumā sastopama tieši ES nozīmes mežu biotopos, ne saimnieciskajos mežos, tādēļ šo mežu vērtība bioloģiskās daudzveidības ziņā ir neizmērojama.

Lielākās ES aizsargājamo mežu biotopu platības atrodas Gaujas, Ķemeru, Slīteres Nacionālajos parkos, aizsargājamo ainavu apvidū "Ziemeļgauja", "Abavas senlejas", "Ogres ielejas" un "Salacas ielejas" dabas parkos, kā arī dabas liegumos "Ance purvi un meži", "Ventas ieleja" un "Stiklu purvi". 80 % Latvijā sastopamo ES nozīmes meža biotopu atrodas valsts īpašumā esošajos mežos.

Mežs cilvēkiem dāsni dāvā ļoti daudzus labumus - malka, kokmateriāli, sēnes, ogas, ārstniecības augi, Ziemassvētku eglītes, pirts slotiņas, bērzu sulas, izcillas orientēšanās un pastaigu vietas, medību teritorijas - tā ir tikai daļa no meža sniegtajām dāvanām. Katra sevis cienoša latvieša dzīvesveids bez meža sniegtajiem labumiem nav iedomājams.

Eiropas Savienības nozīmes biotopi**

Jūras piekraste, smiltāji un virsāji (18 biotopi)

- 1150* Lagūnas
- 1210 Viengadīgu augu sabiedrības uz sanesumu joslām
- 1220 Daudzgadīgs augājs akmeņainās pludmalēs
- 1230 Jūras stāvkrasti
- 1310 Viengadīgu augu sabiedrības dūņainās un zemās smilšainās pludmalēs
- 1630* Piejūras zālāji
- 1640 Smilšainas pludmales ar daudzgadīgu augāju
- 2110 Embrionālas kāpas
- 2120 Priekškāpas
- 2130* Ar lakstaugiem klātas pelēkās kāpas
- 2140* Pelēkās kāpas ar sikkruvu audzēm
- 2170 Pelēkās kāpas ar ložņu kārklu
- 2180 Mežainas piejūras kāpas
- 2190 Mitras starpkāpu iepļakas
- 2320 Piejūras zemienes smiltāju līdzenumu sausi virsāji
- 2330 Klajas iekšzemes kāpas
- 4010 Slapji virsāji
- 4030 Sausi virsāji

Saldūdeni (7 biotopi)

- 3130 Ezeri ar oligotrofām līdz mezotrofām augu sabiedrībām
- 3140 Ezeri ar mieturalģu augāju
- 3150 Eitrofi ezeri ar iegrimuošo ūdensaugu un peldaugu augāju
- 3160 Distrofi ezeri
- 3190* Karsta kritenes
- 3260 Upju straujteces un dabiski upju posmi
- 3270 Dūņaini upju krasti ar slāpekli mīlošu viengadīgu pioniersugu augāju

Zālāji un krūmāji (11 biotopi)

- 5130 Kadiķu audzes zālājos un virsājos
- 6110* Lakstaugu pioniersabiedrības seklās kalķainās augsnēs
- 6120* Smiltāju zālāji
- 6210 Sausi zālāji kalķainās augsnēs
- 6230* Vilkakūlas jeb tukšaiņu zālāji
- 6270* Sugām bagātas ganības un ganītas plavas
- 6410 Mitri zālāji periodiski izķūstošās augsnēs
- 6430 Eitrofas augsto lakstaugu audzes
- 6450 Palieņu zālāji
- 6510 Mēreni mitras plavas
- 6530* Parkveida plavas un ganības

Purvi un avoti (8 biotopi)

- 7110* Aktīvi augstie purvi
- 7120 Degradēti augstie purvi, kuros iespējama vai noris dabiskā a
- 7140 Pārejas purvi un slikšņas
- 7150 *Rhynchosporion albae* pioniersabiedrības uz mitras kūdras vai
- 7160 Minerālvielām bagāti avoti un avotu purvi
- 7210* Dižās aslapes *Cladium mariscus* audzes ezeros un purvos
- 7220* Avoti, kas izgulsnē avotkaļķi
- 7230 Kalķaini zāļu purvi

Atsegumi un alas (3 biotopi)

- 8210 Karbonātisku pamatiežu atsegumi
- 8220 Smilšakmens atsegumi
- 8310 Netraucētas alas

Meži (12 biotopi)

- 9010* Veci vai dabiski boreāli meži
- 9020* Veci jaukti platlapju meži
- 9050 Lakstaugiem bagāti eglu meži
- 9060 Skujkoku meži uz osveida reljefa formām
- 9070 Meža ganības
- 9080* Staignāju meži
- 9160 Ozolu meži (ozolu, liepu un skābaržu meži)
- 9180* Nogāžu un gravu meži
- 91D0* Purvaini meži
- 91E0* Aluviāli meži (aluviāli krastmalu un palieņu meži)
- 91F0 Jaukti ozolu, gobu, ošu meži gar lielām upēm
- 91T0 Ķērpjiem bagāti priežu meži

* Prioritāri aizsargājams ES nozīmes biotops

** ES nozīmes biotopi atbilstoši LIFE-IP LatViaNature projektā izmantotajam dalījumam pa biotopu grupām

Ja vēlies uzzināt, kā tiek noteikti sugu un biotopu aizsardzības mērķi, ieskaties Latvijas Universitātes un Dabas aizsardzības pārvaldes izstrādātajā metodikā “Vadlīnijas sistemātiskai sugu un biotopu aizsardzības mērķu noteikšanai”, kas aktualizēta projekta

LIFE-IP LatViaNature ietvaros

